

א' ב' עניינים נחוצים

צריך כל אדם ללמוד הלכות בכל יום כדי שהלימוד יביאנו לידי מעשה... אך שיזהר ללמוד בכל יום... ואף שכל ד' חלקי שו"ע הם נצרכים למעשה מ"מ חלק זה הוא מוקדם לכל כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו. והיה מן הראוי שקודם כל הלימודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה, כדי לידע את הדרך אשר ילך בה. (מהקדמת מרנא החפץ חיים' למשנה ברורה)

ממורינו הגר"י טשזנר שליט"א דומ"צ ק"ק אופקים

נשא - ערב חג השבועות
תשפ"ב

מצות תוספת שבת

הדליקו נרות שבת, מוטב שלא ידליקו כלל משדיליקו בחשש איסור.

(ט) והנה שנים רבות נהגו בקהילתנו הק' באופקים לקבל שבת עשרים דקות לפני השקיעה. אולם היה תקופה שהיו הרבה אסונות סמוכות בקהילה רח"ל, וכדי למנוע הדבר היו צריכים להתחזק באיזה ענין. ואחר התייעצות עם מרן הגרי"א שליט"א רבנו הרב שליט"א בהסכמת רבני הקהילה, לקבל שבת חצי שעה לפני שקיעת החמה.

(י) **תקנה** זו מחייבת כל אנשי הקהילה בין אנשים ובין נשים. וגם את האורחים המגיעים לשבות בקהילה, כדון העובר ממקום למקום על דעת לחזור שנותנים עליו את חומרי המקום שבא משם וגם את חומרי המקום שהגיע לשם (פסחים דף נ.ו). דהיינו שהנשים שתחינה, ידליקו נרות השבת ויפרשו מעשיית מלאכה לא יאוחר מזמן זה, והאנשים (שעדיין לא התפללו מנחה) יפרשו מעשיית מלאכות מזמן הזה, אבל לא יקבלו עדיין על עצמן קדושת השבת. והובא בשם מרן הגרי"א שליט"א רבנו הרב שליט"א רבנו הרב הגר"ח קניבסקי זצ"ל שבאופן זה יוצאים יד"ח מצות תוספת שבת אבל עדיין מותר להתפלל מנחה, מכיון שאין זו קבלה גמורה של קדושת השבת.

(יא) **כל** זה הוא המינימום בקבלת שבת קודש, אבל מותר להקדים עוד ולקבל את השבת כבר מזמן פלג המנחה שהוא שעה ורבע זמנית לפני השקיעה. אמנם לרוב אנשים לא רצוי להגזים בזה ולקבל השבת מיד בפלג המנחה [א"כ מי שמתפלל ערבית אז ונהג שבת לגמרי] כי באים ע"י זה לכל מיני שאלות. ודי להחמיר לקבל את השבת בעוד עשר דקות יותר מוקדם מהתקנה (וכמנהג ירושלים עיה"ק ת"ו) לקבל את השבת 40 דקות לפני השקיעה. ואשרי חלקו של מי שמוסיף יותר מחיוב.

(ו) ואיתא עוד שם ברמ"א ס"ב, שאם רוצה להקדים ולקבל עליו שבת מפלג המנחה, הרשות ביזו. אבל אם קיבל קודם פלג המנחה, אין קבלתו כלום (אחרונים הובאו במ"ב שם). וכתב המ"ב (ס"ק כ"ה) שיש דעות מתי הוא פלג המנחה, ולענינו אם קיבל על עצמו לפרוש ממלאכה לשם תוספת שבת, משעה ורביע זמנית קודם השקיעה, שוב אין לו לעשות שום מלאכה.

(ז) **מכיון** שבין השמשות מתחיל משקיעת החמה, חייבים להפסיק מלעשות מלאכה זמן מסויים לפני כן, וכנ"ל. ונוהגים להוסיף פרק זמן ניכר; יש מקומות שקובעים את זמן הדלקת נרות 40 דקות לפני השקיעה, ומקומות אחרים נוהגים רק 30 דקות, ויש מקומות הנוהגים רק כ-20 דקות לפני השקיעה. ולכתחילה, אין להפחית משעור זה של 20 דקות לתוספת שבת, וכמו שכתב המ"ב (ס"ו) רס"א ס"ק כ"ג, ע"ש. ועל כל אחד, להשתדל להיות מוכן לפרוש ממלאכות ולקבל עליו את השבת, בזמן הדלקת נרות של המקום בו הוא נמצא, ובמיוחד צריך להזדרז לזה בימי החורף הקצרים. ומ"מ בשעת הדחק, מותר עדיין לעשות מלאכות עוד כמה דקות אחרי זמן זה.

(ח) **אבל** בשום אופן אין לעשות מלאכה בתוך חמש הדקות האחרונות הסמוכות לשקיעה (וכ"כ בספר חוט שני שבת ח"ד עמ' נ"א בשעה"צ), כי צריך זמן מסויים לתוספת שבת ולא די במשהו (וכנ"ל ס"ד). ועוד, שאם מאחרים יותר מדי, עלולים להפסיד לגמרי את התוספת ואפילו לעבור גם את השקיעה בלי לשים לב ולהכנס לחשש חילול שבת ממש, ח"ו. גם יש לקחת בחשבון, שהלוחות אינם מדויקים וגם השעון שבבית לא תמיד מדויק. וזהו דבר שרבים לא נזהרים בזה מספיק, אבל הדבר חמור מאוד. ואם כבר הגיע חמש דקות לפני השקיעה ועדיין לא

(א) **חייב** כל אדם להוסיף מהחול על הקודש בכניסת השבת (וכן ביציאתה) משום מצות תוספת שבת, שלדעת רוב הפוסקים היא מצוה דאורייתא שלמדו חז"ל (ר"ה דף ט.ו) מפסוק (והובא בשו"ע סימן רס"א ס"ב).

(ב) **והיינו**, שבנוסף לזמן בין השמשות שחייבים לנהוג בו קדושת שבת מספק, חייבים להוסיף לפני כן פרק זמן נוסף מיום ששי, סמוך לכניסת השבת. וביציאתה היינו במוצ"ש, יש להוסיף פרק זמן נוסף לנהוג בו קדושת שבת לאחר זמן צאת השבת. ובזמנים אלו שמוסיפים, אין לעשות שום מלאכה משום מצות תוספת שבת.

(ג) **אין** על הזמן הזה לא ללא ולא כרת, כי אם מצות עשה מן התורה (מ"ב ס"ו רס"א ס"ק י"ט). ואף לדעת הפוסקים שס"ל שאין מצוה מן התורה להוסיף מחול על הקודש בשבת [רק ביום כיפור] אך מ"מ מודים, שיש בזה מצוה מדרבנן (בה"ל שם).

(ד) **זמן** התוספת הוא קודם בין השמשות, דבבה"ש יש ספק שמא הוא לילה והעושה בו מלאכה חייב עליה אשם תלוי, ולא צריך קרא לאוסופי (מ"ב שם). ולפ"ז גם סמוך ממש לשקיעה, כשא"א להבחין אם שקעה השמש כבר או לא, וכן שאר ספיקות שמתעוררים בזמן השקיעה - כל מקום לפי המציאות שבאותו מקום - הרי חייב לפרוש ממלאכה משום ספק דאורייתא, ועל כן התוספת שבת היא לפני זה.

(ה) **ולא** סגי בהוספה כל שהיא אלא צריך קצת יותר, (מ"ב סימן רס"א ס"ק כ"ב). וראוי לפרוש מעשיית מלאכה, חצי שעה או עכ"פ שליש שעה קודם השקיעה, כי בזה יוצא ידי כל הראשונים (שם ס"ק כ"ג). וכן הביא בכף החיים (סימן רס"א אות כ"כ בשם הגר"ח פלאג'י) שיש להדליק הנרות שליש שעה קודם שקיעת החמה.

יו"ט שחל במוצאי שבת

כן, בטענה, שכאשר מפרדים אח"כ את הנרות, השלהבת המחוברת נהיית קטנה, ויש בזה חשש כיבוי, ומברכים מלכתחילה על נרות נפרדים [ואפילו על נר אחד] העומדים סמוכים זל"ז. וטעמם, כי עדיף לצאת יד"ח המצוה לפי עיקר הדין - בלי הידור, מלהיכנס לחשש איסור מלאכה ביו"ט. והנהגים כהמנהג הראשון, ס"ל שאין בהפרדת הנרות משום חשש מלאכה, ועדיף להדר בברכת הנר כמנהג הרגיל. וכל אחד יעשה בזה כמנהגו.²

נר של בטלה

יא) יש אנשים המשאירים שאריות נר הבדלה (שהוא אבוקה) מכל השנה, ומדליקים אותו לצורך הבדלה זו (שעי"ז מקיימים את ההידור לברך על אבוקה במוצאי שבת, ואין בזה חסרון מה שהנר דולק בחינם לאחמ"כ, כי היות שהוא קטן הוא נכבה מעצמו לאחר זמן קצר). אולם יש החוששים שזה נחשב נר של בטלה שכתב השו"ע (סימן תקי"ד סעיף ה') שאסור להדליק ביו"ט נר של בטלה (דהיינו נר שאינו צריך לו). ולא רק אם אין לו בהבערתו צורך כלל דאסור [ולכמה פוסקים יש בזה איסור דאורייתא וחיוביים על זה מלקות] אלא אפילו עושה זה לאיזה צורך קטן, אין זה מספיק (ראה לעיל שער ב' פרק ג' סט"ו-כ'). וגם כאן הרי מעיקר הדין אין צריך נר קלוע ויכול לברך "בורא מאורי האש" על הנרות שהדליקו לכבוד יו"ט, ואין צורך להדליק נר מיוחד לזה.

טעה בברכת ההבדלה

יב) טעה וסיים את ברכת ההבדלה בסיום הרגיל "המבדיל בין קודש לחול" אם נזכר מיד [תוך כדי דיבור], יתקן את עצמו "בין קודש לקודש". ואם לא נזכר מיד - יצא בדיעבד (נחלקו בזה הפוסקים, ושמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל שלמעשה נקטינן שאין לחזור. וכן הובא בשמו בשו"ת רבב"א ח"ב סי' קמ"ה).

ובספר אשרי האיש הביא שהגר"ש"א הסתפק בזה ופעם ענה כך ופעם כן. ולכן למעשה אין לחזור, דהא אם יש ספק אין לחזור, משום ספק בברכה להקל).

שתיית היין לנשים

יג) נהגו, שנשים אינן שותות מיין הבדלה במוצאי שבת רגילה (כמ"ש המ"ב סימן רצ"ו סק"ו בשם השל"ה, והטעם ע"פ הקבלה), מ"מ במוצ"ש שחל ביו"ט, שגם מקדשים על אותה כוס יין, גם הנשים יכולות לשתות מהכוס ההיא, דההבדלה טפלה לקידוש (הליכות שלמה לפסח פ"ט סכ"ג בדבר הלכה שם).

ישראל והזמנים", חוזר ואומר "ותודיענו". ואח"כ ממשיך ממקום שפסק בו וא"צ לחזור ולהמשיך מ"ותתן לנו". אם נזכר בסיום הברכה ממש או אחר שאמר המילים "ברוך אתה" (לפני שאמר השם), אומר מיד "ותודיענו" וחוזר לקטע האחרון שלפני סיום הברכה אל המילים: "הנהחילנו" וכו'.

ז) אם נזכר לאחר שאמר את השם, מסיים תפילתו, אך יזהר, שלא לעשות שום מלאכה האסורה בשבת ומותרת ביו"ט, עד שיאמר קידוש והבדלה על הכוס. ואם הוצרך לעשות איזו מלאכה לפני כן, יאמר מקודם "ברוך המבדיל בין קודש לקודש", בלא שם ומלכות ובלא כוס. ולאחמ"כ כשמקדש לפני הסעודה יאמר ברכת ההבדלה עם שם ומלכות.

ח) אם שכח לומר "ותודיענו" בתפילה וקודם שקידש והבדיל על הכוס - טעם דבר מאכל, צריך לחזור ולהתפלל (וכן הוא הדין בכל מוצ"ש), ולומר "ותודיענו" ולקדש ולהבדיל על הכוס כדינו בה"ל רס"י רצ"ד).

סדר ההבדלה על כוס הקידוש

ט) מקדשים כמו בכל ליל יום טוב וגם מבדילים על נר כמו בכל מוצאי שבת (כדלהלן), אבל אין מברכים על בשמים בליל יו"ט ומשלבים את הקידוש וההבדלה יחד. וחז"ל נתנו סימן לסדר הברכות "יקנה" ופירושו: יין [ברכת בורא פרי הגפן על היין], קידוש [ברכת קידוש של ליל יו"ט], נר [ברכת הנר כמו בכל מוצאי שבת], הבדלה [ברכת הבדלה בנוסח מיוחד למוצאי שבת שחל בליל יו"ט, ומסיים בו "בא"י המבדיל בין קודש לקודש" במקום הסיום הרגיל "המבדיל בין קודש לחול"], והברכה האחרונה זמן [ברכת שהחיינו] שמברכים בליל יו"ט.

ואמרים הבדלה זו מיושב כמו הקידוש והרגילים לקדש מעומד - גם יבדילו מעומד.

הברכה על הנר

י) במוצאי שבת רגילה, יש הידור לברך בורא מאורי האש" על אבוקה. ואבוקה היינו, אש שדולקת לכה"פ בנר שיש לו שתי פתילות ועפ"ר משתמשים לצורך כך בנר הבדלה קלוע. אבל בליל יו"ט, כיון שאסור לכבות אש וצריך להניח את הנר כשהוא דולק - עד שיכבה מעצמו, מעדיפים לברך על נרות החג. אמנם, יש המהדרים לקרב את שתי הלהבות שבנרות זו לזו בזמן הברכה¹ כדי שיברך על "אבוקה". אבל יש הנמנעים מלעשות

האיסור להכין משבת ליו"ט

א) אסור להכין משבת ליום טוב, ולא רק דברים האסורים בשבת משום איסור מלאכה (כמו להתחיל לבשל לצורך החג לפני יציאת השבת, שזה בודאי ובודאי אסור), אלא גם דברים שמותר לעשותם בשבת לצורך השבת עצמה, אסור לעשותם עבור החג. לדוגמא, אסור לשטוף את הכלים ולערוך את השולחן עבור סעודת ליל החג, עד אחרי יציאת השבת. שגם זה כלול באיסור להכין משבת ליו"ט.

ב) אף בימות הקיץ - שזמן יציאת השבת הוא מאוחר (ובפרט במקום שנוהג שם שעון קיץ), חייבים להמתין עד שנהיה ודאי לילה ועוד זמן מה עבור תוספת שבת, כי חילול שבת חמור הרבה יותר מכבוד החג, ואין צרכי החג דוחים אפילו ספק חילול שבת.

ברכת "המבדיל" לפני עשיית

מלאכה לצורך החג

ג) אחרי שמגיע הלילה, עדיין אסור לעשות שום מלאכות או הכנות לצורך החג, עד שמבדיל בין קדושת השבת לקדושת החג, כדלהלן. והנשים הצריכות להדליק נרות ולהכין צרכי הסעודה, די להן לומר לפני ההכנות: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (בלי שם ומלכות ובלו כוס), ואז מותר להן לעשות כל מה שמותר לעשות בחג. ויש להיזהר בזה מאוד, ולא להתחיל בהכנות לחג, לפני שאומרים "ברוך המבדיל" וכו'. ומ"מ, אין אמירת ברוך המבדיל וכו' מועילה להתיר עשיית מלאכות לפני זמן יציאת השבת.

הבדלה בתפילה

ד) מבדילים בתפילה כמו בכל מוצאי שבת, אלא שהנוסח הוא שונה ובמקום לומר "אתה חוננתנו" אומרים "ותודיענו". ונאמרת בתחילת הברכה האמצעית, מיד לאחר אמירת "אתה בחרתנו מכל העמים וכו', ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת", כפי שמודפס בסידורים ובמחזורים.

ה) לאנשים, אסור לעשות מלאכה לצורך החג לפני שמבדילים בתפילה, ואם הדבר נחוץ, יכולים גם הם לומר אף לפני התפילה "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" כמו הנשים, ואז מותר להם לעשות מלאכות המותרות בחג, ובלבד שכבר הגיע זמן צאת השבת וכו"ל.

שחל להבדיל בתפילה

ו) שחל לומר "ותודיענו", כל זמן שלא אמר את השם של ברכת "מקדש"

¹ דבר זה שייך כאשר מדליק נרות שעוה ארוכים, אבל המדליק רק נרות שמן או נרות שעוה ככוסית, א"א לקרבם זל"ז. לכן הרוצה להדר בזה, צריך להכין לכה"פ שני נרות שעוה כנ"ל. וכיום מצויים בשוק, נרות קלועים מיוחדים בעלי זמן בעירה קצר, לצורך מוצ"ש שחל ביו"ט. אולם אין זה מוסכם שמותר להדליק ביו"ט נר מיוחד לנר הבדלה, כאשר ביארנו בפנים.

ושמעתי שיש עצה גם בנר שמן, והוא לתחוב מלכתחילה שתי פתילות בפקק השעם. ומ"מ עצה זו היא רק למשתמשים בפקק שעם אבל לא בהדלקה באופן אחר (כגון המשתמש בצניורות).

² בהגרת הגר"ש אלישיב זצ"ל הובא: כשחל פסח